HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

TALABALARINING PEDAGOGIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INTEGRATIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Xasanova Gulnoza Ilhom qizi
(maktabgacha ta'lim misolida)
JDPU, Maktabgacha ta'lim kafedrasi v.b.dotsenti
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23007140

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirishda integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslari yoritilgan. Bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik qobiliyatlarini shakllantirishda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, fanlararo aloqadorlikni ta'minlash, muammoli vaziyatlar, loyiha faoliyati, pedagogik case, rolli o'yinlar, STEAM va refleksiv texnologiyalardan foydalanishning imkoniyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, bo'lajak tarbiyachi, pedagogik qobiliyat, integrativ yondashuv, integrativ ta'lim texnologiyalari, pedagogik mahorat, kreativlik, kommunikativ qobiliyat, kasbiy kompetentlik, refleksiya, STEAM.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida maktabgacha ta'lim tizimining oldiga bolani har tomonlama rivojlantirish, uning mustaqil fikrlashi, ijodiy faolligi, ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalari va individual imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yo'naltirilgan yangi talablar qo'yilmoqda. Mazkur jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat yuritadigan tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati va pedagogik qobiliyatlariga bog'liq. Shu sababli oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak tarbiyachilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan qurollantirish, balki ularni real pedagogik vaziyatlarda mustaqil faoliyat ko'rsata oladigan, bolalar bilan samarali muloqot qila oladigan, ta'limiy jarayonni ijodiy tashkil eta oladigan mutaxassis sifatida tayyorlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi zamonaviy oliy ta'lim mazmunini takomillashtirish, nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash hamda pedagog tayyorlashning kompetensiyaviy modelini kuchaytirish zarurati bilan bevosita bog'liq. Chunki bo'lajak tarbiyachining pedagogik faoliyati birgina metodik bilimga emas, balki pedagogik vaziyatni anglash, bola shaxsini idrok etish, muloqot qilish, faoliyatni tashkil etish, muammoga tezkor yechim topish, yangi metodik g'oyalarni ishlab chiqish va o'z pedagogik faoliyatini baholash kabi ko'plab qobiliyatlarning o'zaro birligiga tayanadi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni ta'lim tizimini rivojlantirishning huquqiy asoslarini belgilab, ta'limning zamonaviy shakl va usullaridan foydalanish, ta'lim oluvchilarning rivojlanishi va ta'lim sifatini ta'minlash masalalarini huquqiy jihatdan

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

mustahkamlagan. Shuningdek, “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘RQ-595-son Qonun maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasidagi munosabatlarning huquqiy asoslarini belgilab, maktabgacha ta’limni sifat jihatdan rivojlantirish, bolaga yo‘naltirilgan ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etish va pedagog kadrlarni tayyorlash masalalarining dolzarbligini ko‘rsatadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining maktabgacha va maktab ta’limini rivojlantirishga qaratilgan qator farmon va qarorlarida ham ta’lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta’minlashga alohida e’tibor qaratilgan. Jumladan, 2023-yil 26-maydagi PF-79-son Farmon, 2024-yil 30-sentabrdagi PF-152-son Farmon hamda maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogining kasbiy standartini tasdiqlashga qaratilgan 2025-yil 8-iyuldagi 423-sonli Hukumat qarori bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash mazmunini kasbiy kompetensiyalar va amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Pedagogik qobiliyat pedagogning ta’lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishi, tarbiyalanuvchi shaxsining individual xususiyatlarini hisobga olishi, pedagogik vaziyatni to‘g‘ri baholashi hamda tegishli pedagogik vositalarni tanlay olishini ta’minlovchi individual-psixologik va kasbiy sifatlar tizimi sifatida talqin qilinadi. Pedagogik qobiliyat o‘z-o‘zidan namoyon bo‘ladigan sifat emas, balki ta’lim olish, muntazam mashq qilish, amaliy tajriba, kuzatish, pedagogik faoliyatni tahlil qilish va refleksiya orqali rivojlanib boradi. O‘zbek pedagogika fanida pedagogning kasbiy faoliyati, pedagogik mahorati va shaxsiy sifatlariga oid masalalar bir qator olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, M. Ochilov pedagogik mahoratning tarkibida pedagogning bilimdonligi, pedagogik odobi, muloqot madaniyati, bolalar bilan ishlash ko‘nikmasi va pedagogik faoliyatni maqsadga muvofiq tashkil eta olish qobiliyati muhim o‘rin tutishini asoslaydi. Uning qarashlarida pedagog mahorati nazariy bilimning amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashuvi orqali shakllanishi muhimligi ta’kidlanadi. N. Azizov va boshqa mahalliy pedagog olimlarning tadqiqotlarida ham pedagog faoliyatining samaradorligi kasbiy bilimlar bilan bir qatorda kommunikativlik, tashkilotchilik, kuzatuvchanlik, ijodkorlik va pedagogik vaziyatlarni to‘g‘ri baholash kabi sifatlar bilan bog‘liqligi ko‘rsatiladi. Mazkur ilmiy qarashlar maktabgacha ta’lim yo‘nalishidagi talabalar uchun ham bevosita ahamiyatga ega, chunki tarbiyachi faoliyatida bola bilan bevosita muloqot, kuzatuv, individual yondashuv va ijodiy metodlardan foydalanish alohida o‘rin egallaydi.

Pedagogik qobiliyatlarni amaliy nuqtayi nazardan didaktik, kommunikativ, pertseptiv, tashkilotchilik, nutqiy, kreativ, refleksiv va pedagogik xayolot bilan bog‘liq qobiliyatlarga ajratish mumkin. Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabasida didaktik qobiliyat bolaning yosh va individual xususiyatlariga mos ta’lim mazmunini tanlashda, kommunikativ qobiliyat bola va uning ota-onasi bilan samarali muloqot qilishda, pertseptiv qobiliyat esa bolaning emotsional holati, ehtiyojlari va xulq-atvoridagi o‘zgarishlarni anglashda namoyon bo‘ladi. Tashkilotchilik qobiliyati ta’limiy faoliyat va guruh ishini uyushtirishga, kreativ qobiliyat esa yangi o‘yinlar, mashg‘ulotlar, topshiriqlar va pedagogik yechimlar yaratishga xizmat qiladi. Refleksiv qobiliyat esa bo‘lajak tarbiyachining o‘z

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

faoliyatini tahlil qilishi, xatolarini aniqlashi va keyingi faoliyatini takomillashtirishiga imkon beradi. Integrativ ta'lim ta'lim mazmunidagi turli fanlar, bilimlar, ko'nikmalar, faoliyat turlari va pedagogik texnologiyalarni o'zaro aloqador holda tashkil etishga asoslanadi. Integratsiyaning asosiy maqsadi alohida bilimlarni mexanik tarzda birlashtirish emas, balki ularni yagona pedagogik muammoni hal etishga yo'naltirish orqali talabaning yaxlit bilim va amaliy faoliyatini shakllantirishdan iborat. Maktabgacha ta'lim yo'nalishida integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ayniqsa muhim, chunki tarbiyachining amaliy faoliyati bir vaqtning o'zida pedagogik, psixologik, metodik, kommunikativ va ijodiy bilimlardan foydalanishni talab etadi. Masalan, "Bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish" mavzusini o'rganish jarayonida talaba pedagogik maqsadni belgilaydi, bolaning psixologik xususiyatlarini hisobga oladi, tasviriy faoliyat yoki konstruktorlik usullaridan foydalanadi, bolaning nutqiy faolligini qo'llab-quvvatlaydi va natijani pedagogik mezonlar asosida baholaydi. Demak, bu jarayonda bir nechta fan va faoliyat yo'nalishlari tabiiy ravishda integratsiyalanadi.

Integrativ yondashuvning muhim afzalligi shundaki, talaba bilimni alohida mavzu sifatida emas, balki muayyan pedagogik vaziyatni hal qilish vositasi sifatida o'zlashtiradi. Shu orqali nazariy bilimlarning amaliy ahamiyati ortadi, talabaning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish, ijodiy yechim topish va qaror qabul qilish qobiliyatlari rivojlanadi.

Pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishda integrativ texnologiyalarni qo'llashning samarali yo'nalishlaridan biri muammoli ta'lim texnologiyasidir. Muammoli ta'limda talabaga tayyor javob berilmaydi, balki u mustaqil ravishda pedagogik muammoni tahlil qilishga undaladi. Masalan, "Bola mashg'ulotda faol ishtirok etmayapti. Tarbiyachi qanday pedagogik yondashuvni tanlashi kerak?" tarzidagi vaziyat talabadan psixologik, pedagogik va metodik bilimlarni birgalikda qo'llashni talab qiladi. Natijada talabaning analitik fikrlashi, kommunikativligi va pedagogik qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Loyiha texnologiyasi ham pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Talabalar "Oila va MTT hamkorligi", "Bolalar nutqini rivojlantirish", "Ijodkorlik markazini tashkil etish", "Maktabgacha ta'limda STEAM faoliyati" kabi loyihalarni ishlab chiqish orqali maqsad belgilash, vazifalarni aniqlash, rejalashtirish, faoliyatni tashkil etish, natijalarni baholash va refleksiya jarayonlaridan o'tadilar. Bunday jarayonda tashkilotchilik, kreativ, kommunikativ va refleksiv qobiliyatlar bir vaqtda shakllanadi.

Pedagogik case texnologiyasidan foydalanish ham bo'lajak tarbiyachilar uchun alohida ahamiyatga ega. Bunda real yoki real hayotga yaqin pedagogik vaziyatlar taqdim etilib, talabalar individual yoki guruhiy tarzda muammoni tahlil qiladilar. Masalan, ikki bolaning kelishmovchiligi, ota-onaning tarbiyachi faoliyatidan norozi bo'lishi, bolaning nutqiy faolligining sustligi yoki mashg'ulotga qiziqishning pasayishi kabi vaziyatlarni tahlil qilish orqali talaba pedagogik nazariya va amaliyotni o'zaro bog'laydi.

Rolli o'yinlar ham kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish uchun katta imkoniyat beradi. Talaba "tarbiyachi", "bola", "ota-ona", "metodist" kabi rollarni bajarish orqali turli pedagogik munosabatlarni

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

amalda sinab ko‘radi. Ayniqsa ota-onalar bilan muloqot, boladagi nizoli vaziyatni bartaraf etish va pedagogik maslahat berish jarayonlarini rolli o‘yinlar asosida tashkil etish bo‘lajak tarbiyachining muloqot madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi. Integrativ ta’lim texnologiyalarining zamonaviy shakllaridan biri STEAM yondashuvidir. STEAM Science, Technology, Engineering, Art va Mathematics yo‘nalishlarining o‘zaro uyg‘unligiga asoslanadi. Maktabgacha ta’limda STEAM texnologiyasi orqali bolalarda tajriba o‘tkazish, qurish, loyihalash, san’at va matematika elementlarini birgalikda qo‘llash imkoniyati yaratiladi. Bo‘lajak tarbiyachining STEAM asosidagi faoliyati pedagogik qobiliyatlarning rivojlanishiga ham ta’sir ko‘rsatadi. Chunki talaba mashg‘ulot mazmunini bir necha ta’lim sohasi bilan bog‘lash, bolaning faoliyatini kuzatish, muammoli vaziyat yaratish, mustaqil fikrlashga undovchi savollar ishlab chiqish va natijani baholashni o‘rganadi. Masalan, “Uy quramiz” faoliyatida matematik shakllarni ajratish, qurilish materiallaridan foydalanish, konstruksiyani rejalashtirish, bezak yaratish va natijani tahlil qilish bir yagona faoliyatga birlashtiriladi. Bunday integratsiya bo‘lajak tarbiyachining kreativ va loyihalash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabalarining pedagogik qobiliyatlarini integrativ ta’lim texnologiyalari asosida rivojlantirish uchun, avvalo, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uzviy bog‘lash zarur. Talaba pedagogika va psixologiya fanlarida olgan bilimlarini pedagogik amaliyot, mashg‘ulot loyihalash va real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish orqali mustahkamlashi kerak.

Ikkinchi muhim shart — fanlararo integratsiyani ta’minlashdir. Maktabgacha pedagogika, bolalar psixologiyasi, nutq o‘stirish metodikasi, tasviriy faoliyat, musiqa, jismoniy tarbiya, STEAM va pedagogik amaliyot kabi fanlar bir-biridan alohida emas, balki yagona kasbiy faoliyatni shakllantiruvchi komponentlar sifatida qaralishi lozim.

Uchinchi shart — talabaning mustaqil va ijodiy faoliyatini rag‘batlantirishdir. Buning uchun talabalarga tayyor topshiriqlardan tashqari ochiq turdagi muammolar, pedagogik vaziyatlar, loyiha va ijodiy topshiriqlar berilishi maqsadga muvofiq.

To‘rtinchi shart — pedagogik refleksiyani yo‘lga qo‘yishdir. Har bir mashg‘ulot yoki amaliy faoliyatdan so‘ng talaba “Men nimani o‘rgandim?”, “Qaysi vazifani samarali bajardim?”, “Qanday qiyinchilikka duch keldim?” va “Faoliyatimni qanday yaxshilashim mumkin?” kabi savollar asosida o‘z faoliyatini tahlil qilishi kerak.

Pedagogik qobiliyatlarning rivojlanganlik darajasini aniqlashda kompleks mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunda motivatsion mezon talabaning kasbga bo‘lgan qiziqishi va pedagogik faoliyatga ijobiy munosabatini; kognitiv mezon pedagogika, psixologiya va metodikaga oid bilimlarini; kommunikativ mezon bola, ota-ona va hamkasblar bilan samarali muloqot qila olish darajasini; amaliy-faoliyat mezoni bilimlarni real pedagogik vaziyatda qo‘llash qobiliyatini; kreativ mezon yangi pedagogik g‘oyalar va faoliyat turlarini yaratish imkoniyatini; refleksiv mezon esa o‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirishga tayyorlikni ifodalaydi. Mazkur mezonlarning tizimli qo‘llanilishi integrativ ta’lim texnologiyalarining pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirishdagi natijasini

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

aniqlashga yordam beradi. Bunda kuzatish, suhbat, anketa, test, pedagogik vaziyatlarni yechish, loyiha ishlari va amaliy topshiriqlardan foydalanish mumkin.

Tadqiqot natijalarini nazariy jihatdan tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, pedagogik qobiliyatlar o‘zaro aloqador bo‘lgan murakkab tuzilma hisoblanadi. Shu bois ularni shakllantirish jarayoni ham kompleks yondashuvni talab qiladi. An’anaviy darsda faqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanib qolish bo‘lajak tarbiyachining amaliy va kommunikativ imkoniyatlarini yetarli darajada rivojlantirmasligi mumkin. Integrativ texnologiyalar esa bilim, ko‘nikma, munosabat va faoliyatni yagona ta’lim jarayonida birlashtiradi. Integrativ ta’limning yana bir muhim jihati shundan iboratki, unda talaba ta’lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon bo‘ladi. U tayyor ma’lumotni qabul qiluvchi emas, balki pedagogik vaziyatni tahlil qiluvchi, mustaqil qaror qabul qiluvchi, loyiha yaratuvchi va natijani refleksiv baholovchi subyektga aylanadi. Bu esa kasbiy faoliyatga moslashishni yengillashtiruvchi pedagogik shartlardan biri sifatida qaralishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabalarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy oliy pedagogik ta’limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Pedagogik qobiliyat didaktik, kommunikativ, pertseptiv, tashkilotchilik, nutqiy, kreativ, refleksiv va boshqa kasbiy sifatlarning o‘zaro birligi asosida shakllanadi. Shu sababli bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida ushbu qobiliyatlarni faqat bitta fan doirasida emas, balki fanlararo va faoliyatlararo integratsiya asosida rivojlantirish maqsadga muvofiq. Integrativ ta’lim texnologiyalaridan, jumladan, muammoli ta’lim, loyiha texnologiyasi, pedagogik case, rolli o‘yin, STEAM va refleksiv texnologiyalardan foydalanish talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog‘lash, kommunikativ va kreativ imkoniyatlarini kengaytirish, pedagogik vaziyatlarni mustaqil tahlil qilish hamda pedagogik qarorlarni asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 23.09.2020. – Toshkent, 2020. – 64 b.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-595-son, 16.12.2019. – Toshkent, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-79-son Farmoni. 26.05.2023.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim sifati va samaradorligini yanada oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-152-son Farmoni. 30.09.2024.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogining kasbiy standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 423-son qarori. 08.07.2025.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha va maktab ta’limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 867-son qarori. 20.12.2024.
7. Abdullayeva B.S., Xoliqov A.A., Farsaxonova D.R., Muhammadiyeva S.V., Sheranova M.B. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2022. – 302 b.
8. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q., Kayumova N.M., A’zamova M.N. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2019. – 684 b.
9. Grosheva I.V., Mirziyoyeva Sh.Sh., Evstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixanova Sh.B., Pak S.V., Nazarova V.A., Isxakova M.R., Abdunazarova N.F. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. – Toshkent, 2022. – 98 b.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-son qarori. 22.12.2020. – Toshkent, 2020.
11. Xayrullayev M., Ochilov M. Pedagogika asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
12. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
13. Ishmuhamedov R., Yo‘ldoshev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Nihol, 2020. – 350 b.